

Μαρία Κορρέ

Φόβος Θανάτου

«Βλέπεις, είπε, είναι οι Άλλοι
και δε γίνεται Αυτοί χωρίς Εσένα
και δε γίνεται μ' Αυτούς χωρίς, Εσύ
Βλέπεις, είπε, είναι οι Άλλοι
και ανάγκη πάσα να τους αντικρίσεις
Η μορφή σου αν θέλεις ανεξάλειπτη
να' ναι
και να μείνει αυτή.....»

Αν αλήθεια κρατήσεις και τους
αντικρίσεις, είπε,
η ζωή σου θα αποκτήσει αιχμή
και θα οδηγήσεις, είπε,
Ο καθείς και τα όπλα του, είπε
Και αυτός αλήθεια που ήμουνα
Ο πολλούς αιώνες πριν
Ο ακόμη χλωρός μες την φωτιά
Ο άκοπος απ' τον ουρανό
Πέρασε μέσα μου Έγινε
αυτός που είμαι.'

‘Το Άξιον Εστί’
(Οδυσσέας Ελύτης)

Ξεκινώντας τη σημερινή μου παρουσίαση θα ήθελα να σας παραθέσω ένα απόσπασμα από τον Hegel που αποδίδει, κατά την γνώμη μου, πολύ ζωντανά την έννοια της «φιλότητας».

«Η ευφορία της ελληνικής θρησκείας, η βασική τάση στην θέαση της νοοτροπίας της, έχει τον λόγο της στο ότι βεβαίως και υπάρχει ένας σκοπός, κάτι τιμώμενο και ιερό, όμως συνάμα υπάρχει αυτή η ελευθερία από σκοπό, πιο άμεσα κατά το ότι οι ελληνικοί θεοί είναι πολλοί»

Και συνεχίζει ο Han ‘ κάθε θεός, λέει, έχει μεν μια ιδιαίτερη ιδιότητα. Όμως καθώς υπάρχουν πολλοί θεοί, κανένας δεν εμμένει στην ιδιαιτερότητά του. Έτσι ένας θεός του πολέμου ανέχεται την ειρήνη. Αυτή η συνείδηση της πολλαπλότητας λοιπόν παράγει μια φιλική

ευφορία. Κανείς δεν κρατιέται σπαστικά από τον εαυτό του, από την ιδιαιτερότητά του. Κανείς δεν θεωρεί τον εαυτό του απόλυτο. Κανείς δεν είναι αποκλειστικός. Η συνείδηση της πολλαπλότητας κάνει επίσης να προκύπτει η απόσταση μια αυτοειρωνίας, όπου ο καθέκαστος, τρόπον τινά αυτοειρωνευόμενος, αυτοαναιρείται. Επίσης η πολλαπλότητα των καθοριστικών σκοπών γεννά μια «ευφορία της ανοχής», μια «φιλικότητα της ύπαρξης»

Με αυτό το πνεύμα σκέφτηκα την σημερινή συνομιλία δύο θεραπευτικών προσεγγίσεων οι οποίες υπάρχουν ξεχωριστά και ταυτόχρονα συνομιλούν.

Ο τρόπος που σχεδιάσαμε αυτή την συνομιλία είναι να παρουσιάσουμε ένα περιστατικό μας και μέσω αυτού να αναδυθεί η προσέγγιση.

Μια γυναίκα 40 ετών έρχεται στο γραφείο για να απαλλαγεί από αυτό που η ίδια ονομάζει «φόβο θανάτου». Είναι παντρεμένη, έχει ένα γιο στην ηλικία των 12, είναι καθηγήτρια μέσης εκπαίδευσης, και ζει με την οικογένειά της εκτός Αθηνών. Η επιλογή της αλλαγής τόπου κατοικίας δεν ήταν τυχαία ήταν μετά από κοινή απόφαση του ζευγαριού. Πίστευαν πως θα ζούσαν μια ήρεμη και γαλήνια ζωή και άλλωστε θα μπορούσαν να επισκέπτονται όποτε ήθελαν την Αθήνα, αφού η οικογένεια καταγωγής ήταν εδώ.

- Και πώς ακριβώς προκύπτει ο « φόβος θανάτου ;» την ρωτώ.
- Αυτό είναι κάτι που έρχεται από πολύ παλαιότερα. Όμως όλα αυτά τα χρόνια κάθε φορά που ακούω κάτι δυσάρεστο αμέσως φοβάμαι για τον εαυτό μου. Και αυτός ο φόβος με κυριεύει, δεν μου επιτρέπει να χαρώ τίποτα τα καθημερινά πράγματα χάνουν το νοήμά τους το μυαλό μου είναι κολλημένο σε αυτό.
- Τι ακριβώς σκέφτεστε; την ρωτώ

Εδώ ακόμα δεν μου είναι ξεκάθαρο τι ακριβώς φοβάται, είναι ακόμα γενικόλογη και αφηρημένη. Ένα πολύ βοηθητικό στοιχείο της Daseinsanalyse, είναι πως το καθετί μέσα στην θεραπευτική συνάντηση γίνεται συγκεκριμένο. Χρειάζεται να «το δω εδώ μπροστά μου» όπως χαρακτηριστικά λέει ο Κ. Γεμενετζής. Αυτό από μόνο του πολλές φορές φωτίζει πλευρές «του προβλήματος» ή και του ίδιου του ανθρώπου που αλλιώς θα έμεναν ίσως στο περιθώριο. Για παράδειγμα εάν παγιδευόμουν και πίστευα πως καταλαβαίνω τι σημαίνει για αυτήν την

γυναίκα «φόβος θανάτου» δεν θα φτάναμε ίσως σε μια συνεννόηση. Πόσο μάλλον εάν έμπαινα και στην θέση του «θεραπευτή» με την έννοια να την «θεραπεύσω» - «απαλλάξω» από τον φόβο αυτόν.

Παλαιότερα ακούγοντας αυτή την τοποθέτηση θα αναρωτιόμουν: «Λοιπόν τι κάνει ο θεραπευτής; Είναι απλά ένας παθητικός παρατηρητής; Είναι ένας ουδέτερος καθρέπτης; Ή είναι ένας άνθρωπος που οφείλει να είναι τουλάχιστον πιο «διαφοροποιημένος» από τον πελάτη του ώστε να ξέρει τι χρειάζεται ο δεύτερος να κάνει;

«Και ποιο είναι το έργο του θεραπευτή;» «Μα σαφώς να θεραπεύει, που στην συγκεκριμένη περίπτωση θα ήταν να βρούμε πως προήλθε ο φόβος αυτός να τον καταλάβουμε και ίσως να τον αποδιώξουμε. Αυτό θα ήταν η επιτυχημένη θεραπεία, η λύση του προβλήματος»

Όπως καταλαβαίνεται η σκέψη μου εδώ βρίσκεται καθαρά στον επιστημονικό χώρο. Μιλώ κυρίως ως ψυχολόγος η όποια αναζητά αποτελεσματικότητα (η λύση του προβλήματος που ταλαιπωρεί τον πελάτη) καθώς και κινούμαι στον άξονα του αίτιου – αιτιατού.

- Σκέφτομαι ότι μπορεί να πεθάνω.
 - Πως φαντάζεστε τον θάνατο; Την ρωτώ.
- Αυτό το ερώτημα είχε καθαρά τον σκοπό να αρχίσουμε να «βλέπουμε» μαζί αυτό που εκείνη ονομάζει «θάνατο». Εδώ λοιπόν ο θεραπευτής αναζητά απλώς να «διανοίξει τον χώρο» για να εμφανιστεί καθαρά η «εικόνα» του θεραπευμένου. Δεν έχω καμία πρόβλεψη για το τι θα προκύψει.
- Φαντάζομαι ότι είμαι πολύ μεγάλη, κάθομαι σε μια κουνιστή πολυθρόνα και κοιτάω την θάλασσα. Το βλέμμα μου περιπλανιέται και σιγά - σιγά χάνομαι, πεθαίνω.
 - Και ποιο είναι το τρομακτικό σε αυτό; Την ρωτώ
 - Δεν υπάρχει τίποτα το τρομακτικό. Είμαι μια χαρά με αυτό.
 - Τότε;
 - Το τρομακτικό είναι οι άλλοι. Τι θα γίνουν οι άλλοι χωρίς εμένα; Τι θα γίνει ο άνδρας μου και το παιδί μου αλλά κυρίως οι γονείς μου; Δεν θα το άντεχαν, θα πέθαιναν την ίδια στιγμή.
 - Εδώ λοιπόν οι πρωταγωνιστές στον θάνατό σας είναι οι άλλοι και όχι εσείς η ίδια που πεθαίνετε.
 - Εννοείτε πως έχω τόση έγνοια τους άλλους που ούτε να πεθάνω δεν μπορώ; Η φωνή της είχε έκπληξη και ίσως και μία χροιά αγανάκτησης.

Έχω αρχίσει και γνωρίζω τον κόσμο της. Σιγά – σιγά βγαίνω από το θολό τοπίο « φόβος θανάτου» που λίγο καταλαβαίνω και συναντώ αυτή την γυναίκα. Είναι σαν να μου ανοίγει την πόρτα του σπιτιού της και μου συστήνει τους οικείους της. Εδώ ξεκινάει ένα ταξίδι όπου θα είμαστε συνοδοιπόροι. Η διαφορά μας είναι ότι εγώ έχω να διακρίνω τότε δεν βλέπω καθαρά και να την προσκαλώ να δούμε μαζί καθαρότερα. Αυτό πιθανά την εξοικειώσει και με διαφορετικά δικά της βλέμματα και με διαφορετικές δικές της μορφές. Κυρίως σε αυτό το ταξίδι χρειάζεται να κρατήσω την ματιά μου καθαρή και προσεκτική. Προσεκτική δεν εννοώ με την έννοια της συγκέντρωσης ή της επαγρύπνησης, αλλά με την έννοια της παρουσίας.

- Υπάρχει έκπληξη και αγανάκτηση στην φωνή σας; Την ρωτώ.
- Έκπληξη ναι. Αγανάκτηση όχι. Εκπλήσσομαι που ακόμα και μπροστά σε αυτό τον φόβο που πίστευα πως είναι κάτι καθαρά δικό μου έχουν την πρωτοκαθεδρία πάλι η άλλοι. Ακριβώς όπως στην ζωή μου.
- Όταν αναφέρεστε στους άλλους υπάρχει κάποιος από όλους που ξεπροβάλλει;
- Ο πατέρας μου, είμαι μοναχοπαίδι και καθώς μεγάλωνα τον θυμάμαι συχνά να αναφέρει πόσο σημαντική είμαι για εκείνον. Μου έλεγε συχνά πως έπρεπε να προσέχω την υγεία μου για να είμαι καλά. Άλλωστε η πρώτη φορά που φοβήθηκα πως έχω καρκίνο ήταν όταν πήγα στο πανεπιστήμιο και θα πήγαινα στην Πάτρα.

Εδώ αναρωτήθηκα εάν αυτός ο «φόβος θανάτου» ήταν ένα κατασκεύασμα για να μην φύγει από την ασφάλεια του πατρικού της σπιτιού εάν ήταν ένα είδος φόβου αυτονόμησης και ενηλικίωσης. Αφ' ενός μου φάνηκε πολύ ενωρίς για να τεθεί το ερώτημα και αφ' εταίρου μου φάνηκε αρκετά θεωρητικό και άστοχο όπως εξελισσόταν η συγκεκριμένη συνομιλία. Προτίμησα να μείνω με την ίδια.

- Και πήγατε στην Πάτρα; Ερωτώ
- Ναι πήγαμε. Μου απαντά.

Η απάντηση ήταν μια έκπληξη για μένα. Δεν την περίμενα ούτε την είχα φανταστεί. Αυτό είναι κάτι που συμβαίνει συχνά στην ψυχοθεραπεία. Ακριβώς επειδή δεν υπάρχει η καθοδήγηση κάποιας ερμηνείας, έρχονται στην επιφάνεια πράγματα που εκπλήσσουν.

- Πήγαμε στην Πάτρα όλοι μαζί. Ο πατέρας μου εξήγησε πως θα ήταν και πιο οικονομικά και πιο βολικά για μένα. Θα μαγειρεύει και θα

συγύριζε η μητέρα μου κι εγώ θα είχα μόνο μου μέλημα τα μαθήματα μου. Μου φάνηκε απολύτως λογικό.

- Και σήμερα; την ρωτώ , σας φαίνεται και σήμερα απολύτως λογικό;
- Σήμερα απορώ με τότε. Σήμερα μου φαίνεται απολύτως αφύσικο.

Σε μια επόμενη συνεδρία ήρθε έξαλλη. Ήταν φοβερά θυμωμένη με τον άνδρα της ο οποίος κατά καιρούς χτυπάει τον γιο τους.

- Να και σήμερα το πρωί έγινε το ίδιο. Ο Κ. γκρίνιαζε και ο άνδρας μου άρχισε να του μιλάει έντονα και καθώς ο μικρός αντέδρασε, άρχισε να τον χτυπάει.
- Εσείς ,την ρωτάω τι κάνατε;
- Εμένα μου έρχεται κάθε φορά που το κάνει αυτό να τον πλακώσω κυριολεκτικά στο ξύλο (εννοεί τον άνδρα της). Όμως δεν κάνω τίποτα. Και θέλω να σας ρωτήσω: Τι να κάνω; Να μπω ανάμεσα; Να αρχίσω κι εγώ να φωνάζω; Να πάρω τον μικρό και να φύγω; Να χωρίσω; Πείτε μου και ότι μου πείτε θα το κάνω.

Εδώ με βάζει σε μια παγίδα προσδίδοντάς μου ένα είδος δύναμης. Εγώ είμαι αυτή που ξέρω το καλύτερο για εκείνη ενώ εκείνη δεν ξέρει. Εγώ είμαι η μεγάλη και εκείνη η μικρή.

- Πιστεύετε πως έχω μια απάντηση για εσάς; Πως ξέρω να σας συμβουλευσω τι να κάνετε;
- Βέβαια και το πιστεύω. Γι' αυτό έρχομαι άλλωστε σε εσάς.
- Δεν ξέρω τι είναι το καλύτερο για εσάς. Της απαντώ.
- Και τότε ποιος ξέρει; Μόνο μην μου πείτε εγώ. Κουράστηκα να δίνω λύσεις σε όλα τα προβλήματα, να περιμένουν όλοι από μένα. Να τους έχω όλους φορτωμένους στην πλάτη μου και να έχω συνεχώς και πάντα την έγνοια τους όπου και να είμαι. Κουράστηκα να είμαι μαμά, σύζυγος, φίλη, ενήλικη. Θέλω να γίνω για λίγο παιδί, θέλω κι εγώ ένα στήριγμα.
- Ενήλικας για εσάς είναι συνώνυμο με αυτόν που δίνει λύσεις, που γνωρίζει τις απαντήσεις, που είναι αυτό που έχετε περιγράψει στο παρελθόν ως δυνατό;

Εδώ αποφασίζω να χρησιμοποιήσω την λέξη 'δυνατός' γιατί όπως ακούω αυτή την γυναίκα σε αυτή την φάση της θεραπείας είναι εγκλωβισμένη ανάμεσα σε μια παιδική μορφή της που χρειάζεται

καθοδήγηση και στήριξη, και σε μια υπέρ-δυνατή μορφή που εξαρτά τους άλλους και που οι άλλοι την χρειάζονται.

Το ζήτημα δύναμης ή αδυναμίας του πελάτη φέρνει συχνά το αντίστοιχο ζήτημα στο θεραπευτή. Είναι αδυναμία του θεραπευτή να μην γνωρίζει τις λύσεις για το πρόβλημα του πελάτη του ή τουλάχιστον να έχει ένα σταθερό έδαφος ο ίδιος βάση του οποίου θα τον καθοδηγήσει;

Το ερώτημα αυτό δεν μπορεί να απαντηθεί κατά την γνώμη μου εάν ο θεραπευτής δεν θέσει αλλιώς το ερώτημα και δεν απεμπλακεί από το ζήτημα δύναμης –αδυναμίας. Ο φαινομενολόγος θεραπευτής δεν έχει μια θεωρία μαζί του ώστε να τον βοηθήσει να καταλάβει και να φωτίσει κάποια πλευρά στον θεραπευόμενο και να προχωρήσει η συνομιλία. Έχει όμως μια στάση στην θεραπεία που κατά την γνώμη μου είναι πολύ κοντά σε αυτό που περιγράφει ο Han ως «φιλότητα».

« Ο αρχαϊκά φίλιος δεν χρειάζεται κανένα «παράθυρο» για να μεταβεί έξω από τον εαυτό του διότι δεν κατοικεί ούτε σπίτι ούτε κάστρο. Δεν έχει ένα μέσα , δεν έχει ένα εσωτερικό μέσα από το οποίο θα μπορούσε ή θα ήθελε με κάποια ευκαιρία να βγει έξω. Δηλαδή διαμένει έξω, στο πουθενά».

Πως το καταλαβαίνω αυτό σε σχέση με την θεραπεία; Εάν ο θεραπευτής μείνει στον κοινό κόσμο (Mitsein) με τον πελάτη του, και δεν αποτραβηχτεί σε έναν δικό του κόσμο θεωρίας, τεχνικής, υπόθεσης, συναισθήματος κ.λ.π, διανοίγει τον χώρο στον οποίο ο θεραπευόμενος μπορεί να φέρει το οτιδήποτε.

Και τότε συμβαίνει αυτό που περιγράφει τόσο καθαρά ο Κ. Γεμενετζής στο κείμενό του «Απόηχοι από το ‘Όνειρο πεταλούδας’» : « Καταλαβαίνω τον εαυτό μου σαν αγγελιοφόρο. Τα αγγέλματα έρχονται από τα ίδια τα πράγματα Έαν π.χ. φανεί ότι κάποιος φέρεται σ’ εμένα και σε άλλους σαν να ήταν ακόμα παιδί στο πατρικό του, θα του υποδείξω ότι δεν είναι πια παιδί και ότι δεν αντιλαμβάνεται πραγματικά σε ποιόν τόπο και χρόνο βρίσκεται και σε ποιόν αποτίνεται πραγματικά. Του επιστώ την προσοχή στο ότι αυτή η στάση τον οδηγεί να πέφτει συνεχώς επάνω σε τοίχους.»

Γυρνώντας στην συνομιλία με την θεραπευόμενη:

- Ακριβώς. Ο ενήλικας είναι αυτός που ξέρει, αυτός που λύνει προβλήματα, που ξέρει το σωστό, που συμβουλεύει, και οι άλλοι τον έχουν ανάγκη και προστρέχουν σε εκείνον. Όταν είμαι έτσι είμαι

απόλυτα ικανοποιημένη από τον εαυτό μου και είμαι ενήλικη. Δεν αμφιβάλλω και ούτε φοβάμαι.

- Η αμφιβολία και ο φόβος δεν υπάρχουν σε αυτόν τον κόσμο του «ενήλικα»;

- Όχι βέβαια, και τώρα μόλις ανακαλύπτω πως μόνο όταν είμαι έτσι αισθάνομαι επιτυχημένη, ενώ όταν φοβάμαι, αμφιβάλλω, δεν ξέρω τι να κάνω και τι να πω αισθάνομαι αποτυχημένη, μικρή και φοβάμαι πως οι άλλοι θα με εγκαταλείψουν δεν θα τους είμαι χρήσιμη.

- Υπήρξε κάποιος άνθρωπος που να ήταν έτσι με εσάς;

- Ο πατέρας μου. Είναι ή μάλλον ήταν πάντα σίγουρος γεμάτος συμβουλές πάντα ξέρει τι πρέπει να κάνω, είμαι το μικρό του κοριτσάκι. Κοντά του δεν αισθάνομαι ποτέ αβοήθητη.

- Ακόμα και σήμερα;

- Ναι.

- Πόσο χρονών είστε όταν βρίσκεστε μαζί του;

- ΙΟ, 12;

- Και πως είναι για ένα κοριτσάκι να είναι στο κόσμο των μεγάλων;

- Δεν ξέρω τι να κάνω. Κάνω δηλαδή αυτό που θα έκανε ο πατέρας μου. Προσπαθώ να τους φανώ χρήσιμη, έτσι θα είναι μαζί μου.

- Σε ποιους αναφέρεστε;

- Αναφέρομαι στο άνδρα μου, στον γιο μου και στις φίλες μου.

- Είναι μαζί σας γιατί τους είστε χρήσιμη;

- Έτσι φοβάμαι, δηλαδή ενώ από την μια το φοβάμαι από την άλλη το ενισχύω. Έχω έντονα αυτόν τον ρόλο μαζί τους. Έχω απάντηση για όλα, και γνώμη επί παντός επιστητού, και τώρα που σας λέω αυτά σκέφτομαι πως αυτό εκνευρίζει φοβερά τον άνδρα μου. Λέει πως δεν τον ακούω και δεν τον καταλαβαίνω θέλω να τον χειραγωγώ μόνο.

- Τον ακούτε;

- Όπως το βλέπω τώρα έτσι είναι, δεν τον ακούω έχω μόνο συμβουλές.

Στην επόμενη συνεδρία

- Θέλω να αναφερθώ στην προηγούμενή μας συνάντηση και να πω πως αυτήν την εβδομάδα όταν ήρθε ο άνδρας μου και μου είπε πόσο δυσκολεύεται όταν πρέπει να οργανωθεί και να διαβάσει δεν βιάστηκα να απαντήσω, ούτε να τον βοηθήσω, οργανώσω ή οτιδήποτε άλλο. Απλά ήμουν εκεί για κείνον, δεν είπα τίποτα. Εκείνος αφού μου είπε διάφορα με κοίταξε με τρυφερότητα και αγάπη. Αυτό δεν το έχω ξανακάνει ποτέ. Να μην μιλάω, αλλά και σπάνια έπαιρνα τέτοιο βλέμμα για απάντηση. Πιο παλιά θα διαφωνούσαμε μάλλον γύρω από το ζήτημα της μελέτης και θα τσακωνόμασταν.

Σε άλλη συνεδρία :

- Σας έχω μιλήσει ποτέ για την κατάθλιψη μου;
- Όχι
- Η κατάθλιψή μου όταν με έπεισε ο άνδρας μου να δώσω εξετάσεις για τον Α.Σ.Ε.Π., δηλαδή για να το πω καλύτερα δεν μου το ζήτησε, αλλά εγώ το έκανα από μόνη μου για να τον καθησυχάσω. Ήταν μια περίοδος που είχε μεγάλη οικονομική ανασφάλεια, ενώ εγώ έβγαζα τότε πολλά χρήματα από φροντιστήρια και ιδιαίτερα. Βέβαια ήμασταν και οι δύο ελεύθεροι επαγγελματίες αλλά παρ' όλα αυτά τα καταφέραμε μια χαρά. Εγώ ειδικά είχα και πολλά μαθήματα και ευχαριστιόμουν πολύ αυτό που έκανα.
- Και πως σας ήρθε η ιδέα των εξετάσεων;
- Το έκανα για κείνον, για να αισθανθεί ασφάλεια πως κάποιος από τους δύο μας είναι δημόσιος υπάλληλος.
- Εκείνος σκέφτηκε να δώσει εξετάσεις;
- Όχι δεν το σκέφτηκε, και το χειρότερο είναι πως ούτε εγώ σκέφτηκα να του το πω. Απλά έδωσα εγώ.
- Θυσιαζόμενη;
- Ακριβώς όπως το λέτε. Όμως το πρόβλημά μου είναι πως εκείνη την στιγμή δεν το καταλαβαίνω καθόλου. Νομίζω πως κάνω το σωστό. Αφού λοιπόν πέρασα και ξεκίνησα στην νέα μου δουλειά, η οποία δεν μου άρεσε καθόλου, ένα πρωί δεν ήθελα να σηκωθώ από το κρεβάτι, ήθελα μόνο να κλαίω, και φοβόμουν πως ήμουν άρρωστη.
- Ένα πολύ καλό και χρήσιμο παιδί;
- Ναι, έτσι ξέρω να είμαι θέλω να είμαι καλή, αξιαγάπητη, βοηθητική και ευχάριστη.
- Όμως η «κατάθλιψη» σας δεν σας επιτρέπει ακριβώς.
- Ναι όταν έρχεται αυτή η θλίψη, το καινού ξέρω πια κάτι έχω κάνει.
- Για παράδειγμα έχετε βάλει εσάς στο περιθώριο και μπροστά στους άλλους συρρικνώνεστε, μικραίνετε;
- Ναι, ναι και ασφυκτιώ, δεν αντέχω θέλω να φύγω μακριά από όλους, με πνίγουν .
- Και φεύγετε με τον τρόπο σας.
- Λέτε, λέτε η κατάθλιψη να είναι ένας τρόπος να φεύγω; Η αλήθεια είναι πως όταν είμαι στους φόβους μου ή στο καινού δεν με νοιάζουν οι άλλοι υπάρχω μόνο εγώ. Δεν το έχω σκεφτεί ποτέ έτσι αλλά μπορεί να είναι ένα είδος καταφύγιο για μένα ένα είδος επιστροφή στον εαυτό.
- Και μπορείτε να φαντασθείτε να συνυπάρχετε εσείς και οι άλλοι;
- Αυτό είναι που δεν ξέρω καθόλου να κάνω. Νομίζω πως κάτι διαισθάνθηκα όταν δεν συνεβούλευσα τον άνδρα μου τι ακριβώς να

κάνει αλλά ήμουν απλά εκεί για εκείνον. Έχω απλά μια υποψία πως κάτι είναι προς τα εκεί.

Κλείνοντας θέλω να αναφέρω πως ο χώρος για να έρθουν οι διαφορετικές μορφές αυτής της γυναίκας όπως μικρή – μεγάλη, ή το καλό παιδί και ίσως ένα πολύ θυμωμένο παιδί κ.α. ίσως είναι το θεραπευτικό στοιχείο, χωρίς όμως ο θεραπευτής να γίνει μέρος του τρόπου που αντιμετωπίζει η ίδια τα πράγματα. Τείνει προς αυτό που ο Cage περιγράφει παρακάτω : « Το πνεύμα ως φίλιος δέκτης του κόσμου απέχει από τις κρίσεις. Ακούει με προσοχή, αντί να διορθώνει ό,τι ακούει. Τίποτα δεν καταπιέζεται και δεν στιγματίζεται. Αυτή η φιλότητα κάνει τους θορύβους συμβάντα μουσικών ήχων. Το πνεύμα κενώνεται και γίνεται ένα φιλόξενο σπίτι του κόσμου. Η φιλότητα είναι μια κενή μορφή του πνεύματος που εκφράζεται ως άκρα κατάφαση, ως τρόπον τινά ασύνειδο, δίχως επιθυμίες να στο έτσι-είναι, όλα απλά γίνονται, συμβαίνουν. Και δεν έχει λοξοκοιτάγματα και δεύτερες σκέψεις».